

Univerzita Hradec Králové
Pedagogická fakulta
Katedra českého jazyka a literatury

Česká autorská pohádka

Bakalářská práce

Autor:	Veronika Plačková
Studijní program:	B 7507 Specializace v pedagogice
Studijní obor:	Český jazyk a literatura se zaměřením na vzdělávání Historie se zaměřením na vzdělávání
Vedoucí práce:	Mgr. Petra Bubeníčková, Ph.D.
Oponent práce:	Mgr. Jan Bílek, Ph.D.



Zadání bakalářské práce

Autor:	Veronika Plačková
Studium:	P19P0369
Studijní program:	B7507 Specializace v pedagogice
Studijní obor:	Český jazyk a literatura se zaměřením na vzdělávání, Historie se zaměřením na vzdělávání
Název bakalářské práce:	Česká autorská pohádka
Název bakalářské práce AJ:	Czech authorial fairy tale

Cíl, metody, literatura, předpoklady:

Bakalářská práce se zaměřuje na českou autorskou pohádku. První část se zabývá genezí autorské pohádky v české literatuře. Největší pozornost je věnována Aloisi Mikulkovi a jeho parodiím na klasické pohádky. V následující části jsou vyhodnoceny a reflektovány poznatky z literární výchovy uskutečněné na Základní škole Lenešice v 7. třídě. Bakalářská práce vychází z odborných prací, odborné pedagogické literatury a z prací významných českých tvůrců autorské pohádky.

BETTELHEIM, B. Za tajemstvím pohádek. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2000. ISBN 80-7106-290-1.

ČEŇKOVÁ, J. a kol. Vývoj literatury pro děti a mládež a její žánrové struktury. Praha: Portál, 2006. ISBN 80-7367-095-X.

ČERNOUŠEK, M. Děti a svět pohádek. Praha: Albatros, 1990. ISBN 80-00-00060-1.

HUTAŘOVÁ, I., HANZOVÁ, M. Současní čeští spisovatelé knih pro děti a mládež. Praha: Tauris, 2003. ISBN 80-211-0461-9.

ŘÍČAN, P. Cesta životem. Praha: Panorama 1990. ISBN 80-7038-078-0.

ŠUBRTOVÁ, M. Pohádkové příběhy v české literatuře pro děti a mládež (1990-2010). Brno: Masarykova univerzita Brno, 2011. ISBN 978-80-210-5692-3.

TOMAN, J. Dětské čtenářství a literární výchova. Brno: CERM, 1999. ISBN 80-7204-111-8.

VÁGNEROVÁ, M. Vývojová psychologie; dětství, dospělost, stáří. Praha: Portál, 2000. ISBN 80-7178-308-0.

Garantující pracoviště: Katedra českého jazyka a literatury,
Pedagogická fakulta

Vedoucí práce: Mgr. Petra Bubeníčková, Ph.D.

Oponent: Mgr. Jan Bílek, Ph.D.

Datum zadání závěrečné práce: 12.11.2020

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou závěrečnou práci *Česká autorská pohádka* vypracovala pod vedením vedoucího práce samostatně a uvedla jsem všechny použité prameny a literaturu.

V Hradci Králové dne 28.4. 2022

Veronika Plačková

Poděkování

Ráda bych tímto poděkovala Mgr. Petře Bubeníčkové, Ph.D. za ochotu, odborné rady a trpělivost při vedení bakalářské práce.

Anotace

PLAČKOVÁ, Veronika. *Česká autorská pohádka*. Hradec Králové: Pedagogická fakulta Univerzity Hradec Králové, 2022. Bakalářská závěrečná práce.

Bakalářská práce se zaměřuje na českou autorskou pohádku. První část se zabývá genezí autorské pohádky v české literatuře. Největší pozornost je věnována Aloisi Mikulkovi a jeho parodiím na klasické pohádky. V následující části jsou vyhodnoceny a reflektovány poznatky z literární výchovy uskutečněné na Základní škole Lenešice v 7. třídě. Bakalářská práce vychází z odborných prací, odborné pedagogické literatury a z prací významných českých tvůrců autorské pohádky.

Klíčová slova: pohádka, autorská pohádka, Alois Mikulka

Annotation

PLAČKOVÁ, Veronika. *Czech authorial fairy tale*. Hradec Králové: Faculty of Education, University of Hradec Králové, 2022. Bachelor Degree Thesis.

The bachelors' thesis focuses on the Czech author's fairy tale. The first part concerns the genesis of the author's fairy tale in Czech literature. The author is mainly interested in Alois Mikulka and his parodies of traditional fairy tales. In the next part, notes from the 7th class of literary education from the Lenešice primary school are evaluated and reflected. The bachelor thesis is based on other theses, pedagogical literature, and pieces of work from other well-known authors of the Czech fairy tales.

Key words: fairy tale, authorial fairy-tale, Alois Mikulka

Obsah

Úvod	8
1. Autorská pohádka	9
1.1 Geneze autorské pohádky ve světě	9
1.2 Geneze autorské pohádky u nás	10
2. Alois Mikulka	17
2.1 Biografie Aloise Mikulky	17
2.2 Mikulkovy parodie klasických pohádek	19
3. O Červené karkulce	20
3.1 O Červené Karkulce	20
3.2 Odlišnosti od klasické Červené karkulky	21
3.3 Jazykový rozbor Mikulkovy Červené Karkulky	24
4. Přípravná část na literární výchovu	25
4.1 Tvorba dětí v literární výchově	25
4.1.2 Tvořivá interpretace	25
4.2 Příprava na literární výchovu	26
4.3 Obsah literární výchovy	27
5. Reflexe výuky literární výchovy	30
Závěr	32
Seznam použité literatury	34
Seznam příloh	36
<i>Příloha A: Příprava na literární výchovu</i>	I

Úvod

Pohádky hrají nezastupitelnou roli v životě každého dítěte a mnozí dospělí se k nim rádi vrací. Práce se zaměří na českou autorskou pohádku, s níž se děti setkávají nejen v osobním životě, ale také na základní škole, kde je nedílnou součástí čítanek. V první části se uvedou rozdíly mezi autorskými a lidovými příběhy. Následně se práce zabývá genezí autorské pohádky ve světě a jejími nejvýznamnějšími tvůrci. Více se bude věnovat vzniku české autorské pohádky. Popíše její vývoj v meziválečném období, na němž se podíleli autoři Karel Čapek a Jiří Mahen. Seznámí s jejími osudy po komunistickém převratu roku 1948, rozvojem v 60. letech, obdobím normalizace i s jejím pokračování po sametové revoluci až do současnosti. Podrobněji se zaměří na spisovatele Aloise Mikulku a jeho parodie lidového vyprávění.

V další části se bude práce soustředit na analýzu Mikulkova umělého příběhu *O Červené Karkulce*¹. Jedná se o parodii na klasickou pohádku, která je známa především díky německým sběratelům pohádek bratřím Grimmům a francouzskému spisovateli Charlesi Perraultovi. V pozměněné verzi se objevuje mnoho odlišností v charakteristice postav, ději i samotném konci příběhu. Vyskytne se zde také jazykový rozbor, protože autor v parodované verzi používá zvláštní jazykové prostředky, které nejsou pro tradiční pohádky typické.

V přípravné části literární výchovy bude navržena jedna vyučovací hodina pro žáky 7. třídy na Základní škole Lenešice. Jeho parodie na pohádku *O Červené Karkulce* se objevuje v čítankách pro druhý stupeň základní školy, například v čítance Nakladatelství Fraus. Stanoví se zde vzdělávací i výchovné cíle, metody i formy vyučování. Výběr vyučovacích metod byl inspirován českým pedagogem Ondřejem Hníkem (převyprávění příběhu a napodobení autorského stylu psaní), pedagogem a didaktikem Josefem Maňákem a příručkou k čítance od pedagožky Ladislavy Lederbuchové.

Cílem práce je uspořádat vyučovací hodinu na uvedené základní škole a zrealizovat ji. Dalšími cíli bude zhodnotit vybrané metody a formy výuky, popsat průběh hodiny, zpětnou vazbu od žáků a celou ji reflektovat. V závěru se také objeví zhodnocení vhodnosti výběru pohádky pro takto staré děti.

¹ Respektujeme velikost písmen v pojmenování Červená Karkulka uvedené Aloisem Mikulkou v názvu pohádky.

1. Autorská pohádka

Autorské pohádky, jinak také označované za umělé či moderní, jsou uměle vykonstruované příběhy, ve kterých autor uplatňuje své tvůrčí schopnosti. Texty jsou určeny spíše dětským příjemcům a objevují se zde pohádkové rysy, jimiž často bývají kouzelné nadpřirozené prvky.² Neporušují se určité formální postupy a vypravěčský princip. Nejčastěji jsou psané pro dětské příjemce, avšak mohou skrývat významové i žánrově druhové přesahy.³ Příběhy se mohou odehrávat v dávné minulosti (stejně jako lidové) nebo v nedávné minulosti či v současnosti.⁴

1.1 Geneze autorské pohádky ve světě

Jejich vznik je úzce spjatý s pohádkami lidovými, které vycházejí z ústní lidové slovesnosti, ale jistý vliv na ně měly i knihy lidového čtení, a to i naproti výtkám, které proti nim měli obrozenečtí intelektuálové.⁵ Příběhy se předávaly přímou komunikací a jejich sběratelé na ně měli bezprostřední vliv. Záleželo na nich, jakou konkrétní podobu folklorní pohádka dostane. Pro konečný výsledek byl nejdůležitější jejich vypravěčský talent. Postupem času se z nich vytvořily pohádky autorské. Nastává otázka, kdy se jedná o umělý text a kdy se ještě jedná o autorskou adaptaci folkloru.⁶ Dle literární historičky Hany Šmahelové lze za autorskou adaptaci lidových pohádek považovat příběhy, v nichž převažuje individuální tvořivost spisovatele nad původní folklorní předlohou. Jedná se o volnější zpracování folkloru a autorská adaptace má velice blízko k autorské pohádce.⁷

² DEJMALOVÁ, Kateřina. Vývoj autorské pohádky. In: ČEŇKOVÁ, Jana a kol. *Vývoj literatury pro děti a mládež a její žánrové struktury: adaptace mýtů, pohádek a pověstí, autorská pohádka, poezie, próza a komiks pro děti a mládež*. 1. vyd. Praha: Portál, 2006. ISBN 80-7367-095-X. s. 127.

³ URBANOVÁ, Svatava – ROSOVÁ, Milena. *Žánry, osobnosti a díla: (Historický vývoj žánrů české literatury pro mládež – antologie)*. 5. vyd. Ostrava: Ostravská univerzita – Filozofická fakulta, 2005. ISBN 80-7368-046-7. s. 76.

⁴ SIROVÁTKA, Oldřich. *Česká pohádka a pověst v lidové tradici a dětské literatuře*. 1. vyd. Brno: Ústav pro etnografii a folkloristiku AV ČR, 1998. ISBN 80-85010-06-2. s. 138.

⁵ VYHLÍDAL, Zdeněk. *Klasická pohádka a skutečnost*. 1. vyd. Olomouc: Matice cyrilometodějská, 2004. ISBN: 80-7266-164_7. s. 43.

⁶ DEJMALOVÁ, Kateřina. Vývoj autorské pohádky. In: ČEŇKOVÁ, Jana a kol. *Vývoj literatury pro děti a mládež a její žánrové struktury: adaptace mýtů, pohádek a pověstí, autorská pohádka, poezie, próza a komiks pro děti a mládež*. 1. vyd. Praha: Portál, 2006. ISBN 80-7367-095-X. s. 127-128.

⁷ ŠMAHELOVÁ, Hana. *Návraty a proměny. Literární adaptace lidových pohádek*. 1. vyd. Praha: Albatros, 1989. s. 129.

Mezi významné zahraniční sběratele lidových příběhů řadíme bratry Grimmy a francouzského spisovatele Charlese Perraulta. I přes různé změny a předělávky ho zařazujeme k autorským adaptacím. Jeho příběhy kladou důraz na etiku, ale dodržují logiku žánru a je v nich zřejmý francouzský folklor. Samotný žánr autorské pohádky se objevuje za romantismu, kdy roste také velký zájem o lidové umění. Lze zde vidět exotické kulisy a v některých případech i tragické konce hlavního hrdiny. Spolu s těmito prvky se do nich začalo promítat také vlastenectví, což se objevilo i u pohádkáře Hanse Christiana Andersena, kterého můžeme považovat za skutečného zakladatele autorské pohádky.

Jeho novinkou bylo ožívování běžně používaných předmětů a své děje zasazoval do civilního prostředí, např. na statek v pohádce *Ošklivé káčátko* nebo do dětského pokoje v *Cínovém vojáčku*. Tato tvorba spolu s Lewisem Carollem a Alanem Alexandrem Milnem znamenala pro autorskou pohádku velký zlom. Podařilo se jim vytyčit nový okruh motivů a postupů, jež následně další pohádkáři obměňovali a rozvíjeli. Ve 20. století dále vznikaly příběhy spojené hlavní postavou a také pohádková díla s prvky dobrodružných románů.⁸

1.2 Geneze autorské pohádky u nás

V českých zemích byl vývoj odlišný. Českým autorským pohádkám předcházela sběratelská díla od Boženy Němcové a Jaromíra Erbena. Jejich tvorba vycházela z lidové slovesnosti. Dle literární historičky Kateřiny Dejmalové se samotná česká umělecká pohádka vytvořila až v 70. letech 19. století.

Za průkopnici autorské pohádky Dejmalová považuje spisovatelku Elišku Krásnohorskou. Ta sice zpracovávala folklorní motivy, ale dále je upravovala a vymýšlela si i příběhy zcela vlastní. Některé se nesly ve stylu lidových, jiné zase obsahovaly motivy z reálného světa. Objevovaly se zde předměty běžné potřeby (*Měch a samovar*) nebo se odehrávaly ve zvířecí říši (*Dvoji přátelství*). Svými díly tak navázala na typ andersenského příběhu, kde se silně vyskytují moralistní poučky. Její povídky jsou hodně vlastenecké a působí na rozvíjení citů čtenáře.

⁸ DEJMALOVÁ, Kateřina. *Vývoj autorské pohádky*. In: ČEŇKOVÁ, Jana a kol. *Vývoj literatury pro děti a mládež a její žánrové struktury: adaptace mýtů, pohádek a pověstí, autorská pohádka, poezie, próza a komiks pro děti a mládež*. 1. vyd. Praha: Portál, 2006. ISBN 80-7367-095-X. s. 128-133.

V meziválečném období se vytváří několik typů autorské pohádky. Vedle příběhů se sociálními motivy se stále využívají a upravují lidové. Vznikla zde i pohádka zvířecí a rozvíjel se delší pohádkový příběh spolu se seriálem. Vynořila se spousta otázek, zda je folklorní tvorba přínosem i v moderní době a jestli by je neměly nahradit jen ta autorská.⁹

Vznikají pohádky Karla Čapka, u kterého jsou kouzla a magie již součástí každodenního života.¹⁰ Vydal *Devatero pohádek* (1932). Inspiraci čerpal z podkrkonošských příběhů, o nichž mu vyprávěla jeho babička. V tomto případě se nejedná o úpravy či parafráze lidových motivů, ale o vytvoření nových syžetů, kde vystupují pohádkové postavy, které jsou již civilnější.¹¹ Čapek byl také iniciátorem prvního souboru pohádek od moderních autorů s názvem *Nůše pohádek* (1918), kam přispěli S. K. Neumann, V. Dyk, J. John a B. Benešová.

Literární historička Svatava Urbanová považuje za jednoho z tvůrců moderního typu autorské pohádky Jiřího Mahena. Inspiroval se motivy nejstaršího folkloru a vkládal do nich nové etické významy. V jeho příbězích vystupují zvířata, objevuje se kladný vztah k přírodě spolu s obavami o člověka, kterého poznamenala válka. Mezi nejznámější knihy patří: *Co mi liška vyprávěla* (1922) a *Dvanáct pohádek* (1947).¹² Příběhy kolísají mezi pohádkami a pověstmi a autor klade důraz na etiku spolu se vztahem k domovu.¹³

Celkově se literární historici shodují, že meziválečné období lze hodnotit pro autorskou pohádku jako velice přínosné. Za jejich významné autory kromě bratří Čapků a Jiřího Mahena dále považují Jiřího Wolkera, Vítězslava Nezvala, Karla Poláčka, Vladislava Vančuru či Josefa Ladu.

⁹ DEJMALOVÁ, Kateřina. *Vývoj autorské pohádky*. In: ČEŇKOVÁ, Jana a kol. *Vývoj literatury pro děti a mládež a její žánrové struktury: adaptace mýtů, pohádek a pověstí, autorská pohádka, poezie, próza a komiks pro děti a mládež*. 1. vyd. Praha: Portál, 2006. ISBN 80-7367-095-X. s. 136-137.

¹⁰ VAŘEJKOVÁ, Věra. *Česká autorská pohádka*. 1. vyd. Brno: Cerm Akademické nakladatelství, 1998. ISBN 80-7204-092-8. s. 7.

¹¹ URBANOVÁ, Svatava – ROŠOVÁ, Milena. *Žánry, osobnosti a díla: (Historický vývoj žánrů české literatury pro mládež – antologie)*. 5. vyd. Ostrava: Ostravská univerzita – Filozofická fakulta, 2005. ISBN 80-7368-046-7. s. 77.

¹² DEJMALOVÁ, Kateřina. *Vývoj autorské pohádky*. In: ČEŇKOVÁ, Jana a kol. *Vývoj literatury pro děti a mládež a její žánrové struktury: adaptace mýtů, pohádek a pověstí, autorská pohádka, poezie, próza a komiks pro děti a mládež*. 1. vyd. Praha: Portál, 2006. ISBN 80-7367-095-X. s. 137. vývoj literatury pro mládež, s. 137.

¹³ URBANOVÁ, Svatava – ROŠOVÁ, Milena. *Žánry, osobnosti a díla: (Historický vývoj žánrů české literatury pro mládež – antologie)*. 5. vyd. Ostrava: Ostravská univerzita – Filozofická fakulta, 2005. ISBN 80-7368-046-7. s. 77.

Po komunistickém převratu roku 1948 se ani autorská pohádka nevyhnula cenzuře a začala podléhat ideovým a společenským přetvářením. Svatava Urbanová uvádí, že se děti v 50. letech měly skrze propagované pohádky učit o právě probíhajících změnách ve společnosti. Příběhy je měly utvrdit a přesvědčit, že se jedná o proměny pozitivní. Nalézt v nich bylo možné kolektivizaci vesnic a proměňující se vztahy mezi lidmi. Tato násilná a naprogramovaná ideovost pohádkám podle literární historičky spíše uškodila, než pomohla.¹⁴ Mezi autory propagující nový režim patřil František Čečetka s pohádkou *I ten vrabec Umouněnec* (1951), ve které se propaguje kolektivizace v zemědělství. Stejné motivy lze zpozorovat i v pohádce *O traktoru, který se splašil* (1951) od tvůrce známé pohádkové postavy Ferdý Mravence Ondřeje Sekory.

Opak přináší léta 60., kdy byly umělé pohádky opět na vzestupu. Pronikaly do nich kromě humoru i satira a parodie. Prosadili se noví autoři a skrze pohádku se vyjadřovali k postavení člověka ve světě.¹⁵ Podle Blanky Janáčkové, která se specializuje na literaturu pro děti a mládež, také přicházel rozmach nonsensové literatury.¹⁶ V tomto období vynikal Jan Werich a jeho *Fimfárum* (1960), Ludvík Aškenazy s dílem *Putování za švestkovou vůni* (1959) či *Praštěné pohádky* (1966).¹⁷

Za dob normalizace v 70. letech má řada autorů z 60. let zákaz oficiálně publikovat. Někteří se nevzdávali a snažili se vydávat pod pseudonymy, nebo začali spolupracovat s povolenými spisovateli, kteří je zaštiťovali. Stále byla nejvíce oblíbená prozaická tvorba. Na konci desetiletí velký zájem o autorskou pohádku vystřídá zájem o prózu s dětským hrdinou. Nejvíce publikovaným autorem se stal Václav Čtvrtek, v jehož dílech je moderní pohádka spjatá s pohádkou lidovou. Mezi jeho nejznámější patří *Z mechu a kapradí* (1970), *O Česilkovi* (1973), *O vile Amálce a žabce Márince* (1973) či *O Rumcajsovi a loupežnickém synku Cipískovi*

¹⁴ URBANOVÁ, Svatava – ROŠOVÁ, Milena. *Žánry, osobnosti a díla: (Historický vývoj žánrů české literatury pro mládež – antologie)*. 5. vyd. Ostrava: Ostravská univerzita – Filozofická fakulta, 2005. ISBN 80-7368-046-7. s. 79.

¹⁵ *Tamtéž*.

¹⁶ JANÁČKOVÁ, Blanka. *Přehled vývoje literatury pro děti a mládež*. 1. vyd. Ústí nad Labem: Univerzita J. E. Purkyně v Ústí nad Labem, 2009. ISBN 978-80-7414-146-1. s. 65.

¹⁷ URBANOVÁ, Svatava – ROŠOVÁ, Milena. *Žánry, osobnosti a díla: (Historický vývoj žánrů české literatury pro mládež – antologie)*. 5. vyd. Ostrava: Ostravská univerzita – Filozofická fakulta, 2005. ISBN 80-7368-046-7. s. 79.

(1973).¹⁸ Historička Hana Šmahelová zmiňuje spisovatelku Marii Kubátovou, která napsala *Pohádky o Krakonošovi* (1970), kde se vrací k folkloru. Příběhy se odehrávají v reálném prostředí, je zde užito nářečí a jsou založeny na etických otázkách. Postava Krakonoše ovšem nemá nic společného s lidovými pohádkami či jejich adaptacemi.¹⁹

Dalším významným pohádkářem byl František Nepil, který napsal *Pohádky z pekelce* (1967) a *Polní žínka Evelínka* (1979). V jeho příbězích se prolínají prvky reálného i fiktivního světa. Zapomenout by se nemělo také na Otu Hoffmana, který děti zaujal postavou pana Tau ze svého seriálu. V roce 1973 o něm napsal knihu *Pan Tau a tisíc zázraků* i přesto, že část seriálu již byla natočena. Pohádka v sobě skrývá překvapení, jež se objevují ve všedních dnech. Hlavními hrdiny se kromě dětí stávají i dospělí, proto jsou jeho příběhy na rozhraní mezi pohádkou a společenskou prózou.²⁰ K tomuto období lze vyzorovat, že se autorské pohádky opět dotkla politická situace. Příkladem může být dříve pišící Ludvík Aškenazy, který nyní z oficiálně vydávané literatury mizí.

Zároveň v 60. a 70. letech se objevuje pohádka nonsensová. Skrze výtvarnou tvorbu ji ovlivnili Daisy Mrázková i Alois Mikulka. Podařilo se jim vžít se do dětského čtenáře a zaujmout je. Literáti se lišili ve stylizaci svých pohádek. Zařazujeme sem Miloše Macourka, Aloise Mikulku, Olgu Hejnou a Daisy Mrázkovou.²¹ Samotnému spisovateli Mikulkovi a jeho pohádkám bude později věnována celá kapitola.

Daisy Mrázková svou tvorbu propojuje i s výtvarnou stránkou. Využívala tradice anglické literatury a vzpomínky na dětství. V jejích příbězích se objevuje příroda a realistický děj je obohacen o pohádkové motivy. V dětském čtenáři může navozovat otázky, které se týkají vztahu člověka s přírodou, například v knize *Neplač muchomůrko* (1965). Nonsense u spisovatelky Olgy Hejné je hravý, humorný a významově překvapuje. Snaží se u dětských

¹⁸ JANÁČKOVÁ, Blanka. *Přehled vývoje literatury pro děti a mládež*. 1. vyd. Ústí nad Labem: Univerzita J. E. Purkyně v Ústí nad Labem, 2009. ISBN 978-80-7414-146-1. s. 77-78.

¹⁹ ŠMAHELOVÁ, Hana. *Návraty a proměny. Literární adaptace lidových pohádek*. 1. vyd. Praha: Albatros, 1989. s. 180.

²⁰ URBANOVÁ, Svatava – ROŠOVÁ, Milena. *Žánry, osobnosti a díla: (Historický vývoj žánrů české literatury pro mládež – antologie)*. 5. vyd. Ostrava: Ostravská univerzita – Filozofická fakulta, 2005. ISBN 80-7368-046-7. s. 80.

²¹ *Tamtéž*, s. 80-81.

posluchačů působit na poetické citění. Z její tvorby lze zmínit *Kouzelník Mařenka* (1965), *Bubáci z Pampelic* (1969) nebo *Žlutásek Apolenka a 33 pohádek* (1975).²²

Miloš Macourek ve své tvorbě nonsens rozvíjel a své hrdiny stavěl až do absurdních situací. V příbězích se velice radikálně rozcházel s pohádkou lidovou.²³ Využíval mnoho doslovných pochopení slov a negoval ustálené a vžité zracionalizované souvislosti. Do světa pohádek tak přinesl novost a nápaditost. Za zmínku stojí *Jakub a dvě stě dědečků* (1963), *O hodném dědečkovi, který se stal kredenci* (1965), *Mravenečník v počtenci* (1966) a *Světě div se!* (1974). Čtenářům předkládá, že v chování dětí můžeme nalézat mnohem více smyslu pro humor, spravedlnost, přátelství nebo upřímnost, na rozdíl od chování dospělých. Přitažlivost jeho pohádek je dána také jazykovou autentičností, jež vychází ze specifické dětské mluvy.²⁴

Ačkoli měla normalizace negativní dopady na tvorbu některých autorů, prostor pro rozvoj nonsensových pohádek zde stále byl. Dokládají to například zmíněné tituly *Žlutásek Apolenka a 33 pohádek* (1975) od Daisy Mrázkové či *Světě div se!* (1974) od Miloše Macourka. Také Alois Mikulka vydal v tomto období publikaci *Dvanáct usmívajících se ježibab* (1974).

Normalizaci vystřídal v 80. letech pozvolné uvolnění. Čím dál více se projevovaly sympatie k Chartě 77 a zakázanému básníkovi Jaroslavu Seifertovi byla udělena Nobelova cena za literaturu. Dle Blanky Janáčkové se v umělých příbězích objevovala stále nová stylistická vyjádření. Zařazuje sem autorku Hanu Doskočilovou vydávající soubor *Pohádky pro děti, pro mámy a pro táty* (1987). Její další publikace *Diogenés v sudu* (1985) se zaměřuje na antické mýty, legendy a pražské židovské pověsti. Miloš Macourek v této době publikoval příběhy *Mach a Šebestová* (1982) a *Žofka, příběhy opičky Žofky Orangutánové* (1982). Ze samizdatové

²² URBANOVÁ, Svatava – ROŠOVÁ, Milena. *Žánry, osobnosti a díla: (Historický vývoj žánrů české literatury pro mládež – antologie)*. 5. vyd. Ostrava: Ostravská univerzita – Filozofická fakulta, 2005. ISBN 80-7368-046-7. s. 80-81.

²³ JANÁČKOVÁ, Blanka. *Přehled vývoje literatury pro děti a mládež*. 1. vyd. Ústí nad Labem: Univerzita J. E. Purkyně v Ústí nad Labem, 2009. ISBN 978-80-7414-146-1. s. 65.

²⁴ URBANOVÁ, Svatava – ROŠOVÁ, Milena. *Žánry, osobnosti a díla: (Historický vývoj žánrů české literatury pro mládež – antologie)*. 5. vyd. Ostrava: Ostravská univerzita – Filozofická fakulta, 2005. ISBN 80-7368-046-7. s. 81.

či exilové tvorby lze zmínit Ivana Martina Jirouse, jenž vydal knihu s názvem *Magor dětem* (1987).²⁵

V 90. letech došlo ke změně společenských a politických poměrů. Postupně se sjednotila samizdatová, exilová i oficiálně vydávaná literatura. Vydávala se cenzurovaná díla v původním znění i doposud zakázaní autoři. Svě místo dostanou i publikace, které nesměly být vydané po převratu v roce 1948. Dětským knihám se zásadně proměnilo postavení, nyní se staly zbožím.²⁶ V této době rostl počet vydávaných knih zaměřený na pohádky i pověsti. Objevily se v nich regionální oblasti a prolínají se prvky pověstí s pohádkou.²⁷ Pohádky se vyznačovaly svou hravostí a přeměnou do parodie či satiry. Hojně se vyskytovaly nonsens a grotesknost. Zařazujeme sem Karla Šiktance, jehož díla obsahují krásný a bohatý básnický jazyk. Jedná se spíše o básnické alegorie než přímo o pohádkové útvary. V jeho *Královských pohádkách* (1994) můžeme spatřit spojitost se známými pohádkami či mýty a plyne z nich ponaučení.²⁸ Z odborné literatury je patrné, že autorská pohádka zažívala díky uvolnění velký rozmach. Na trhu se objevilo plno publikací dosud zakázaných literátů a výběr se o hodně rozšířil. V nabídce byla autorská pohádka pestrá, lze v ní najít prvky pověstí, regionální oblasti, nonsens, parodii a další.

Od 90. let se proměňuje vnímání literatury pro děti a mládež a dochází k posunu od klasického boje dobra se zlem k aktuálním alegoriím. Příběhy jsou mnohvrstevnaté a ve významu nejednoznačné. Spisovatelce Magdaleně Wagnerové se podařilo pohádkový žánr aktualizovat směrem k travestiím. Její pohádkové travestie *Pavouk na šalvěji* (2003) a *Strom s granátovými jablky* (2004) si našly cestu i k dospělému příjemci. Na starší čtenáře cílí také například Michal Viewegh v *Krátkých pohádkách pro unavené rodiče* (2007). Důsledkem postupně rychlejšího dospívání dětí a zdětinšťování světa dospělých, kteří se snaží díky

²⁵ JANÁČKOVÁ, Blanka. *Přehled vývoje literatury pro děti a mládež*. 1. vyd. Ústí nad Labem: Univerzita J. E. Purkyně v Ústí nad Labem, 2009. ISBN 978-80-7414-146-1. s. 91-94.

²⁶ *Tamtéž*, s. 101.

²⁷ URBANOVÁ, Svatava a kol. *Sedm klíčů k otevření literatury pro děti a mládež 90. let XX. století: reflexe české tvorby a recepce*. 1. vyd. Olomouc: Votobia, 2004. ISBN 80-7220-185-9. s. 61.

²⁸ *Tamtéž*, s. 83.

pohádkám uniknout realitě, dochází ke sblížování dospělých a dětských příjemců ve světě pohádek.²⁹

Podle literární teoretičky Mileny Šubrtové je nemožné detailně popsat autorskou pohádku od roku 1990 do roku 2010 jako celek. Velké množství literatury a dynamika nedovolují snadnou typologii či rozřazení. Spojitost mezi předchozím vývojem tohoto žánru je stálý zájem o české i zahraniční lidové syžety. Pozornost je zde kladena na jejich nadnárodní či nadčasové etické vyznění. V pohádkách převládá svoji hravostí, emotivitou, nonsensem či experimentem.³⁰

Ze současných autorů lze zmínit Ivana Binara, který vydal knihu *O Záhořovi, prasátku s kníry* (2016). Z téhož roku pochází také *Kam se poděl Jeníček?* (2016). Příjemci v ní mohou sledovat veselé příhody dvou sourozenců, kteří občas zůstávali sami doma bez dozoru. Binarova nejnovější publikace *Sloneček Malej ve světě širém* (2019) vypráví o malém porcelánovém slonu, jenž se vydává do světa poznat nové přátele a pomoci jim v potížích.

Dalším významným stále vydávajícím autorem je Pavel Čech. Velký důraz klade na vizuální stránku děl, která si sám ilustruje. V jeho příběhu *O zahradě* (2012) se děti seznámí s malým Františkem a jeho velkou fantazií. Pohádka *Jirka a indiáni* (2020) zase odráží autorovy touhy a přání po dobrodružství s indiány. Celé dílo je opět doprovázeno jeho vlastními ilustracemi.

Mezi spisovatele píšící autorské pohádky lze zařadit také Zdeňka Karla Slabého. Pohádku *O mužíčkovi, který zastavil pražský orloj* (2015) zasadil do prostředí Starého Města pražského, kde se odehrává láska mezi mužíčkem a porcelánovou panenkou. Jejich štěstí brání hromotluk Anciaš, se kterým je třeba se vypořádat. Autorova novější kniha *Nedopsaný příběh o Pohádkáři a Paní V.* (2020) vypráví o nešťastném Pohádkáři, kterému již poněkolkáté nepřijali jeho rukopis. Nové inspirace se vydá hledat do pohádkové školy, ale cestou narazí na samotné zlo. Jedná se o napínavý příběh, který dětem ukazuje, že víra v přátelství a pohádky překoná i válku. Další a zároveň nejnovější publikací je *Čarování na křižovatce* (2020). Hlavní

²⁹ ŠUBRTOVÁ, Milena. *Pohádkové příběhy v české literatuře pro děti a mládež*. In: ŠUBRTOVÁ, Milena a kol. *Pohádkové příběhy v české literatuře pro děti a mládež 1990-2010*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2011. ISBN 978-80-210-5692-3. s. 25-29.

³⁰ *Tamtéž*, s. 61.

dětský hrdina Pepík nalezne kouzelnou knihu a vyzkouší ji na ulici na křižovatce. Docílí hned několika proměn okolních předmětů na zvířata a jiné věci. Celá kniha je ilustrována veselými kresbami.

Českých spisovatelů zabývajících se autorskou pohádkou je mnohem více, zmínit lze ještě Ivu Procházkou, Hanu Doskočilovou, Markétu Pilátovou, Pavla Šruta či Petra Nikla.

2. Alois Mikulka

Následující část práce se zaměří na českého spisovatele autorských pohádek Aloise Mikulku. Ač by se mohlo na první pohled zdát, že jeho příběhy jsou určeny jen mladším příjemcům, oslovují i děti starší. Výběr autora je odůvodněn jeho netradičním pojetím klasických pohádek, které přetváří v parodii. Z českého prostředí se jedná o jednoho z mála spisovatelů, jenž se pouští do odvážných změn světově známých pohádkových příběhů. Hlavní pozornost bude věnována vyprávění *O Červené Karkulce*, které je zařazeno do čítanek pro žáky 7. třídy vydané v Nakladatelství Fraus.

2.1 Biografie Aloise Mikulky

Český malíř, sochař a spisovatel se narodil 13. srpna 1933 v Brně. V rodném městě vystudoval střední uměleckoprůmyslovou školu a ve studiích pokračoval v ateliéru profesora Jána Želibského na Vysoké škole výtvarných umění v Bratislavě.³¹

Do literatury vstupuje v 60. letech a spolu s Milošem Macourkem a Olgou Hejnou se věnuje nonsensovým příběhům. Zpočátku se zabýval jen grafickou, malířskou a sochařskou tvorbou, ale později se přiklonil i k činnosti literární. Své knihy si sám ilustruje a jsou určené především pro děti.³²

Publikoval přes třicet knih a řadu jich ilustroval i jiným autorům. Jeho příběhy se objevily také v televizi, rozhlase či v časopisech pro děti jako *Mateřídouška* a *Shuničko*. Svěbytný jazyk upoutal nejen děti, ale i dospělé. Kromě pohádek je i tvůrcem divadelních her a po výtvarné stránce se účastnil na výpravách televizních i divadelních inscenací. Za svou

³¹ MIKULKA, Alois. *Alois Mikulka*. 1. vyd. Brno: Nadace Universitas Masarykiana, 2001. ISBN 80-7204-205-X. s. 146.

³² BUBENÍČKOVÁ, Petra. *O smyslu nesmyslu. Nonsens a česká pohádka*. 1. vyd. Liberec: Nakladatelství Bor, 2016. ISBN 978-80-87607-65-7. s. 79.

tvorbu získal řadu ocenění a roku 1997 byl zapsán do Zlatého fondu české literatury pro mládež.³³

Podle V. Menclové a V. Vaňka se autor vychýlil z klasických šablon dětské literatury. Ve svých pohádkách se otevřel dětskému naivnímu prožívání a chápání světa. Napomáhá tomu i velmi úzké propojení příběhu s ilustracemi, které si sám tvořil.³⁴

Jeho pohádky jsou především krátké a fantastické, plné nonsensu, který je založen na absurditě a parodii. Tento typ příběhů se objevuje již ve spisovatelově rané tvorbě, například v díle *Aby se děti divily* (1961) nebo *O zvířátkách a divných věcech* (1965). Předměty denní potřeby zde ožívají, nechybí nadsázka a jazyková komika. Hrdiny pohádek se stávala zvířata, lidé a neživá příroda. Důležitým a charakteristickým rysem jeho vyprávění je přímý vypravěč a líčení, které působí jako vyprávění opravdových zážitků.

V 70. letech publikoval soubor pohádek s názvem *Dvanáct usmívajících se ježibab* (1974). Zde si vybírá za hlavní hrdiny klasické pohádkové postavy a motivy jako Plaváček, Červená karkulka, Šípková Růženka a další. Bytosti se chovají netypicky a díky tomu vznikají úsměvné parodie. V publikaci *Ježibaby, Pacička a zajáci* (1989) se již objevují podstatně delší texty a příběhy žánrově připomínají detektivku či sci-fi. Nové motivy se následně vyskytují v knize *Supermani, medvědi a trampové* (1990). *Cesta do podsvětí* (1996) už se velmi těžko zařazuje do literatury vhodné pro děti, především kvůli výskytu mnoha konfliktů. I když je zde užita absurdita jako v pohádkách pro děti, autor zde paroduje pokleslé literární žánry.³⁵ Mikulkova tvorba v 90. letech se již nezakládá jen na parodování pohádek, ale také skautské literatury, detektivek, indiánek, sci-fi, westernů a dalších triviálních žánrů. Autor využívá aktualizaci, nadsázku a nonsensové postupy k vytvoření ironicko-sarkastických náznaků.³⁶

³³ MIKULKA, Alois. *Alois Mikulka*. 1. vyd. Brno: Nadace Universitas Masarykiana, 2001. ISBN 80-7204-205-X. s. 8.

³⁴ MENCLOVÁ, Věra – VANĚK, Václav a kol. *Slovník českých spisovatelů*. 2. vyd., Praha: Libri, 2005. ISBN 80-7277-179-5. s. 454.

³⁵ ŠUBRTOVÁ, Milena. *Pohádkové příběhy v české literatuře pro děti a mládež*. In: ŠUBRTOVÁ, Milena a kol. *Pohádkové příběhy v české literatuře pro děti a mládež 1990-2010*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2011. ISBN 978-80-210-5692-3. s. 175.

³⁶ URBANOVÁ, Svatava – ROŠOVÁ, Milena. *Žánry, osobnosti a díla: (Historický vývoj žánrů české literatury pro mládež – antologie)*. 5. vyd. Ostrava: Ostravská univerzita – Filozofická fakulta, 2005. ISBN 80-7368-046-7. S. 83. s. 77.

V 21. století vydal publikaci *Karkulka v maskáčích* (2001). Zde tradiční postavu autor zcela pozměnil, protože dívka se skrývá před povinnou školní docházkou a učí se kouzlit. Příběh má opět za úkol vyvolat u dětských příjemců smích. Kniha *Plechovi detektivové* (2011) přináší povídky, které jsou psané v žánrech sci-fi, fantasy, krimi, horory, grotesky a westernu. Naopak v publikaci *O chlapci, který se kamarádil se zvířaty* (2015) jsou hlavními tématy zvířata. Nechybí zde ani pohádkové bytosti jako ježibaby a kouzelníci. Mezi Mikulkovy novější příběhy patří *Pohádkový výprodej* (2020), v němž se objevují veselé příhody pro pobavení. Nejnovější publikace *To jsou věci* (2021) je jeho první básnickou sbírkou.

2.2 Mikulkovy parodie klasických pohádek

Alois Mikulka ve své tvorbě často využíval příběhy lidových pohádek. Všeobecně známé předlohy následně přetvářel v parodie. Díky tomu se příjemcům jeví jako nový humorný příběh. K pochopení je nutné, aby již dobře znali původní verzi. Tento námět spisovatel využívá v pohádce *O Červené Karkulce* v knize *Dvanáct usmívajících se ježibab* (1974), ale také v *Karkulce v maskáčích* (2001), která se objevuje ve stejnojmenné knížce. Zparodované Karkulky nejsou v Mikulkově tvorbě jediné, věnoval se také pohádkové postavě Sněhurce, která se objevuje v pohádce *O Sněhurce* (2001) či *Televizor pro Sněhurku*. Podobně se inspiroval v pohádkách *Šípková Růženka* (1974) a *O šípkové Růženě* (2003), nezapomněl si pozměnit ani další tradiční pohádky jako *Perníková chaloupka* či *Popelka*.

Mikulka se nevěnuje pouze parodiím, napsal také řadu příběhů zcela vlastních. Jeho tvorba pro děti je velice rozsáhlá a každá pohádka originální. V dalších částech práce bude věnována pozornost jeho autorské pohádce *O Červené Karkulce*.

3. O Červené karkulce

Téměř každému se při vyslovení názvu pohádky *O Červené karkulce* vybaví příběh o malém nevinném děvčátku, které je spolu s babičkou sežráno nemilosrdným vlkem. Na rozdíl od pohádky *Perníkové chaloupky*, kde jen dětem hrozí nebezpečí smrti, zde opravdu k sněžení hlavní hrdinky dojde.³⁷ Tato pohádka se v Evropě velmi ujala, a to především díky zásluze francouzského sběratele pohádek Charlese Perraulta a německých sběratelů bratří Grimmů. Existuje mnoho verzí příběhu, ale všechny jsou si podobné. Z českých autorů se jí věnoval František Hrubín ve *Špalíčku pohádek* (1968) a klasický příběh příliš nepozměnil.³⁸ Ve společnosti je nejvíce známá verze od bratří Grimmů, v níž je Karkulka s babičkou zachráněna myslivcem (lovcem) a vlka potrestají.³⁹

3.1 O Červené Karkulce⁴⁰

Autorova pohádka začíná okamžikem, kdy vlkodlak zpozoruje Karkulku a vydá se k ní. Je vynechána úvodní scéna, kdy se dívka loučí s matkou spolu s jejím rozhodnutím vydat se po kratší cestě vedoucí přes les.

Celé vyprávění se pravděpodobně odehrává v minulosti, ale přesný čas není nikde zmíněn. Místa, která se v pohádce vyskytují jsou černý les a prostranství před babiččinou chaloupkou. Kde přesně se nacházejí specifikuje pouze tradiční pohádková formule – za devatero horami.

Podle gramatické osoby se jedná o vypravěče v er-formě, který je extradiegetický⁴¹. V příběhu neúčinkuje a nijak do něj nezasahuje, a proto ho lze označit také za vypravěče heterodiegetického⁴². Kompozice celého příběhu je chronologická, všechny události se odehrávají v časové posloupnosti a nikde se neobjevuje retrospektiva.

³⁷ BETTELHEIM, Bruno. *Za tajemstvím pohádek. Proč a jak je číst v dnešní době*. 1. vyd. Praha: Portál, 2017. ISBN 978-80-262-1172-3. s. 204.

³⁸ ČERNOUŠEK, Michal. *Děti a svět pohádek*. 1. vyd. Praha: Albatros, 1990. ISBN 80-00-00060-1. s. 140.

³⁹ BETTELHEIM, Bruno. *Za tajemstvím pohádek. Proč a jak je číst v dnešní době*. 1. vyd. Praha: Portál, 2017. ISBN 978-80-262-1172-3. s. 204.

⁴⁰Respektujeme velikost písmen v pojmenování Červená Karkulka uvedené Aloisem Mikulkou v názvu pohádky.

⁴¹ Extradiegetický vypravěč je vypravěč vševědoucí.

⁴² Heterodiegetický vypravěč je vypravěč nezúčastněný.

Hlavní protagonistkou zůstává dívka Červená Karkulka. Na příjemce může působit ráznějším dojmem, než jak ji znají z tradičních příběhů. Je to způsobeno její mluvou a také samostatností, protože umí ovládat judo. Dívce nechybí odvaha, což dokazuje, když se vlkodlaka nezalekne a postaví se mu na odpor. Vlkodlak může zpočátku působit hrozivě, když po Karkulce hrubě požaduje obsah košíku. Nakonec se ale ukáže, že je mnohem slabší a celý zbytek příběhu se chová podřízeně. Babička není příliš nemohoucí, což dokazuje fakt, že štípe dříví. Má ráda svou vnučku a sní spolu dort, který jí dívka přinesla. Zkrotlého vlkodlaka se nebojí, a naopak se rozhodne, že si ho ponechá jako pomocníka. Postava maminky a myslivce zde chybí.

Při komunikaci s Karkulkou vlkodlak používá netradiční výrazy. Oslovuje ji *Karkulisko* a požaduje *proviant*. Varuje ji, že je to *nebezpečnej zloun* a vyhrožuje, že se *rozkatí*. Dívka oproti němu užívá napomenutí, že je *sprosták* a když ho násilně přemůže, osloví ho *pišišvore*. Oba se ujistí, že s tím druhým pouze *špásovali*. Zvláštní je také dívčino prohlášení, že by z vlkodlaka nadělala *bramborových placiček*. Jejich nezvyklá slovní zásoba má za cíl dětského příjemce pobavit.

Karkulka babičku oslovuje nezvykle *bábi*. Stařenky mluva je také pojata zcela netradičně, protože o vlkodlakovi se vyjadřuje jako o *pitomci* a užívá výraz *sežere* či nespisovný tvar *mejdl*. Kontrastem v její mluvě se stává výraz *obveselení*, které je také její poslední. Tato netradiční slovní zásoba postav má za cíl dosáhnout komiky a dětského příjemce rozesmát.

3.2 Odlišnosti od klasické Červené karkulky

Mikulkovo pojetí pohádky *O Červené Karkulce* zde bude porovnáno s nejznámější verzí vyprávění od bratří Grimmů a s verzí od Charlese Perraulta. Výběr těchto pohádkářů je zapříčiněn tím, že se oba zasloužili o její rozšíření po Evropě. Na rozdíly mezi pohádkami bude poukázáno postupně podle chronologie příběhu.

Vyprávění začíná tradiční pohádkovou formulí „*Byl jednou jeden vlkodlak a ten šilhal tak náramně, až se mu podařilo došilhnout za devatero hory, a co tam nevidí...*“⁴³. Po úvodu již rovnou následuje setkání vlkodlaka s Karkulkou v lese. Není zde ani vysvětleno, proč se

⁴³ MIKULKA, Alois. *O Červené Karkulce*. In: MIKULKA, Alois. *Dvanáct usmívajících se ježibab*. 1. vyd. Brno: BLOK, 1974. s. 24.

dívce přezdívá Červená Karkulka. Autor parodie předpokládá, že příjemci již původní verzi vyprávění znají.

Ve verzi od bratří Grimmů je ihned zkraje vysvětleno, že babička kdysi darovala vnučce červenou pelerínu a ona ji chtěla stále nosit. Proto ji později začali všichni takto nazývat. Podobně se k vysvětlení jejího jména staví i Charles Perrault. Dle něj babička dívce vyrobila červený čepeček a podle něj jí všichni začali říkat Červená karkulka. Jasným předpokladem pro pochopení Mikulkovy pohádky je znalost originálního příběhu. Děti tak nejsou zmateny jménem hlavní hrdinky a nemají potřebu si otázku ohledně jejího nevšedního jména klást.

V novodobém příběhu chybí postava matky, která by správně měla dceru varovat před nebezpečím, jež na ni může číhat v lese. Podle amerického psychoanalytika Bruna Bettelheima zde role matky není příliš důležitá. Na rozdíl od Jeníčka a Mařenky z pohádky *O Perníkové chaloupce*, kde jsou děti na matce závislé a musí se z toho vyvázat. Karkulka je již starší a touží věcem porozumět. Zde postava matky jako ochránkyně nic nezmůže.⁴⁴

Když se Karkulka setká s vlkem, ihned po ní požaduje předání košíku s dobrotami pro babičku. Poté co mu ho nechce dát, začne jí vyhrožovat. V tradičně pojaté pohádce ale nejde vlkovi vůbec o obsah košíku, nýbrž o pochutnání si na babičce a pak na Karkulce. Velkou změnu lze pozorovat v dívčině chování. Z nevinného děvčátka se ukáže schopná judistka, která to vlkovi jasně a násilně vysvětlí. Zde je úplně pozměněna postava vlka. Původně má být zlou a nebezpečnou postavou, která na druhou stranu dívku aspoň trochu přitahuje. Proto se s ním dá do řeči a poskytne informace, kde bydlí její babička. Naproti tomu zde, je vyobrazen ze začátku hrozivě, ale záhy se z něj stane poslušný pejsek s obojkem. Nechybí ani jeho ponížení a zesměšnění, když mu z uší uplete „roztomilý copánek“.⁴⁵

Také Karkulka prošla výraznou změnou. V klasickém pojetí bývá sice starší než Jeníček a Mařenka, ale stále ještě naivní a nevyspělá.⁴⁶ V Mikulkově podání se nenechá zastrašit žádnými výhružkami a celou situaci vezme do svých rukou. Je mnohem vyspělejší

⁴⁴ BETTELHEIM, Bruno. *Za tajemstvím pohádek. Proč a jak je číst v dnešní době*. 1. vyd. Praha: Portál, 2017. ISBN 978-80-262-1172-3. s. 209-210.

⁴⁵ MIKULKA, Alois. *O Červené Karkulce*. In: MIKULKA, Alois. *Dvanáct usmívajících se ježibab*. 1. vyd. Brno: BLOK, 1974. s. 24.

⁴⁶ BETTELHEIM, Bruno. *Za tajemstvím pohádek. Proč a jak je číst v dnešní době*. 1. vyd. Praha: Portál, 2017. ISBN 978-80-262-1172-3. s. 208.

a ani na chvíli se nezdá, že by mohla padnou do léčky. Dívka je už schopna se sama o sebe postarat. To může být hlavní důvod, proč v pohádce chybí postava myslivce.

Následně již vlkodlakovi nezbývá prostor pro kladení jakýchkoliv pastí. Nestihne ani obdivovat okolní krajinu a především květiny, natož navést dívku, aby je natrhala babičce. V tradiční pohádce od bratří Grimmů je Karkulka vystavena pokušení si květiny natrhat. Uvnitř ní se odehrává konflikt mezi tím, co by měla a co by chtěla. Jak již bylo výše zmíněno, původní Karkulka není tak vyspělá a snadno podlehne pokušení si nasbírat kytici, čímž dá vlkovi čas doběhnout k chaloupce a pozřít babičku. Ostatně to je přesně to, před čím ji matka varovala. Na své povinnosti dojít k babičce si vzpomene až v okamžiku, kdy jich má plnou náruč.⁴⁷

K babiččině chaloupce dorazí společně. Místo, aby stařenka nemohoucně ležela v posteli, překypuje energií a štípe dřevo. Ochočený a pokořený vlkodlak je dívkou donucen za ni pracovat. Chybí zde původní vlkova léčka, při které se mu podaří babičku sežrat. V původní verzi se vydává za Karkulku, stařenku ošálí, aby ji poté mohl spolknout a přestrojit se za ni.

V Mikulkově příběhu je vynechána jedna z klíčových scén, kdy vlk leží v posteli a dívka mu klade otázky. Karkulka pozná, že je něco divného, něco jinak. Zmate ji ovšem převlek, který si vlk ustrojil. Snaží se věcem přijít na kloub a vyptává se na jeho oči, uši, ruce a ústa, tedy na čtyři smysly, které dítě využívá při zkoumání okolního světa. Vlk jí pohotově odpoví na všechny otázky a nakonec sežere.⁴⁸

Nejen, že v parodizované pohádce vlkodlak nikoho nesežere, ale Karkulka mu dokonce za odvedenou práci nabídne kus dortu. Tento akt lze chápat i jako akt smíření z její strany. Vlkodlak už dávno přestal být zlou postavou. Za to, jak je s ním zacházeno může ho být příjemcům až líto. Zvíře ani na chvíli nad nabízeným dortem nezaváhá a sní ho i se svíčkami. Karkulka ho nyní napomíná a pasuje se do role vychovávajícího. Dalším zdrojem komiky může být reakce babičky. Místo, aby dala rozumné Karkulce za pravdu, zachová se dětinsky a hodí mu schroupat ještě lahev s moštem. Dívka v roli dospělé nad tím vším jen kroutí hlavou a babička se skvěle baví. Pohádka končí babiččiny slovy, že si ho ponechá.

⁴⁷ *Tamtéž*, s. 209.

⁴⁸ *Tamtéž*, s. 210.

Jak již bylo zmíněno výše, v příběhu chybí hrdinná postava myslivce. Podle českého psychologa a pedagoga Michala Černouška má v tradičně pojaté pohádce myslivec symbolizovat mužský protějšek zlého vlka. Představuje silnou a pozitivní autoritu. Do příběhu vnáší záchranu a zodpovědnost. Je zde silná polarita mezi zlým vlkem, ukazujícím se jako egoistický a násilný, a zachraňujícím myslivcem. Tato polarita je ústřední pro původní pohádku.⁴⁹ Ve verzi bratří Grimmů je místo myslivce postava lovce. Jde náhodně kolem a uslyší velké chrápání. Když se podívá dovnitř a spatří vlka, chce ho ihned zastřelit. Naštěstí u něj vyhraje rozum a zodpovědnost (na rozdíl od Karkulky) a napadne ho, že babičku sežral.⁵⁰ Jak už bylo výše zmíněno, Mikulkova Karkulka nad vlkodlakem vyžrála a sežrána nebyla. Nepotřebuje zachránce a pravděpodobně z tohoto důvodu byla postava z pohádky vyřazena. Autorovi se tím podařilo změnit celé hlavní schéma tradičního příběhu.

V Mikulkově verzi vlkodlak končí vcelku dobře a šťastně. Ztratil sice svoji svobodu, ale vyhnul se tragickému konci, kdy mu mělo být zašito do břicha kamení. V pohádce od Grimmů mu byla po jeho smrti ještě lovcem stažena kůže, kterou si odnesl domů. Velkou rozdílnost lze spatřit u Perraultova příběhu. Zde Karkulku nečeká žádná záchrana v podobě myslivce. Zůstane ve vlkově břiše navěky.

3.3 Jazykový rozbor Mikulkovy Červené Karkulky

V příběhu autor užívá obecnou češtinu, kterou promlouvá nejen vypravěč, ale i postavy v přímé řeči. Mezi obecná slova patří: *ukruťácky, sem velice nebezpečnej, esli, nejni, špejlky a mejdlo*.

Stejně tak se zde objevují i slova z češtiny hovorová, jako například: *pišišvore, sprosták, vyloubaly, špásuju, sežere, třebas* a nezvyklé sloveso *došilhnout*.

V textu lze nalézt jeden knižní výraz *záhlavec*, který užila Karkulka. Mnoho slov je expresivně zabarveno, a to pozitivně i negativně. Užité jsou eufemismy: *zašvitořila, roztomilý*

⁴⁹ ČERNOUŠEK, Michal. *Děti a svět pohádek*. 1. vyd. Praha: Albatros, 1990. ISBN 80-00-00060-1. s. 144-145.

⁵⁰ BETTELHEIM, Bruno. *Za tajemstvím pohádek. Proč a jak je číst v dnešní době*. 1. vyd. Praha: Portál, 2017. ISBN 978-80-262-1172-3. s. 216.

copánek, placiček a pomocníčka. Naopak více se objevují pejorativa: *Karkulisko, ukrutácky, sprosták, zloun, pišišvore* a *čuně*.⁵¹

4. Přípravná část na literární výchovu

Následující kapitola bude věnována přípravě na literární výchovu v 7. třídě na základní škole. Navržena je na základě výše uvedeného rozboru Mikulkovy pohádky *O Červené Karkulce*.

4.1 Tvorba dětí v literární výchově

Dle českého pedagoga Ondřeje Hníka je v literární výchově velice důležitá produktivní činnost žáků a s ní spojené očekávané výstupy, jež jsou formálně v kurikulu (RVP a ŠVP) zařazeny. Didaktik kritizuje, že tato tvorba bývá v reálném kurikulu literární výchovy na 2. stupni základní školy často vyřazena či postupně odsouvána. Tvořivou žákovskou činnost považuje za velice důležitou a neměla by být opomíjená. Nazývá ji z hlediska literárního vzdělávání *tvořivou literární expresivitou*.⁵²

Dítě se při četbě krásné literatury vymezuje vůči několika hodnotám a postojům. Nachází v ní různé vzory, ať pozitivní či negativní. Řadu svých stanovisek a názorů opustí a jiné zase pozmění či přijme za své. Čtení literatury a literární výchova tak může posloužit k pozitivní hodnotové orientaci. Nápomocná může být i při odbourávání emocionálního přetížení. K tomu by měla přispět tvořivá literární činnost a tím ovlivnit celkový rozvoj osobnosti. Samotná tvořivost je totiž komplexní lidskou schopností.

Zapomínat by se také nemělo na reflexi tvorby. Cílem by se mělo stát vyvážení paměťového osvojování učiva, kterého je v českém školství nadbytek.⁵³

4.1.2 Tvořivá interpretace

Hník se zamýšlí nad konceptem, který by dítěti umožnil propojit hledání smyslu díla, tedy se čtenářským zážitkem, spolu se zážitkem z tvorby. Je nutné, aby práce s literárními texty nebyla pouze formální, u které by následně mohlo chybět skutečné porozumění dílu. Proto by

⁵¹ MIKULKA, Alois. *O Červené Karkulce*. In: MIKULKA, Alois. *Dvanáct usmívajících se ježibab*. 1. vyd. Brno: BLOK, 1974. s. 24.

⁵² HNÍK, Ondřej. *Didaktika literatury: výzvy oboru. Od textů umělecké povahy k didaktice estetickovýchovného oboru*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 2014. ISBN 978-80-246-2626-0. s. 60.

⁵³ *Tamtéž*, s. 53-55.

se v literární výchově mělo směřovat k hledání smyslu textů. V cílech i obsahu literárních hodin by se pedagog neměl vyhýbat interpretaci rozebíraných děl.⁵⁴

Ve své literární hodině jsem se rozhodla využít a vyzkoušet si v praxi několik jeho interpretačních metod: *převyprávění příběhu*, *napodobení stylu textu (autorského)*, *srovnání textů a kondenzace textu/redukce obsahu*. Aby se přesunulo těžiště ve vzdělávání od vědomostí k dovednostem, je nutné do výuky zapojovat tvořivou interpretaci.⁵⁵

4.2 Příprava na literární výchovu

Primárním vzdělávacím cílem je žákovy pochopení parodie. Při literární hodině vysvětlí její význam a vyhledá jednotlivé prvky v textu. Popíše děj pohádky a charakterizuje zúčastněné postavy. Porovná jejich vlastnosti a chování s postavami z tradičního příběhu. Na závěr hodiny vytvoří vlastní autentický text, ve kterém do příběhu začlení myslivce. Za výchovné cíle vyučovací hodiny bude spolupráce ve dvojicích, ve kterých budou muset komunikovat a sepsat vlastní část pohádky. Jako didaktické prostředky k výuce poslouží textová pomůcka v podobě čítanky, kterou bude vlastnit každý žák, papír a psací potřeby.

Výuka se bude realizovat formou frontálního vyučování, ale některé aktivity budou probíhat formou párovou, tedy ve dvojicích. Při hodině se využijí metody dle pedagoga Maňáka, který je popsal ve své klasifikaci metod z roku 1995. Z jeho metod z hlediska pramene poznání a typu poznatků (aspekt didaktický) se bude hodina opírat o metody slovní. Konkrétně to bude metoda písemných prací (žáci napíší ve dvojicích vlastní texty), metoda práce s učebnicí (s čítankou) a metoda dialogická (žáci budou odpovídat na otázky). Jeho další skupinou jsou metody z hlediska aktivity a samostatnosti (aspekt psychologický). Využity z nich budou metody sdělovací, které se budou prolínat s metodami samostatné práce. Oba přístupy by měly být vyvážené. Z metod z hlediska myšlenkových operací (aspekt logický) se použije metoda srovnávacího postupu, při které porovnájí charakteristiky pohádkových postav s původní verzí.⁵⁶

⁵⁴ HNÍK, Ondřej. *Didaktika literatury: výzvy oboru. Od textů umělecké povahy k didaktice estetickovýchovného oboru*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 2014. ISBN 978-80-246-2626-0. s. 60-62.

⁵⁵ *Tamtéž*.

⁵⁶ MAŇÁK, Josef. *Nárys didaktiky*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 1995. ISBN 80-210-1124-6. s. 29.

Z pozměněné Maňákovy klasifikace z roku 2003 se při vyučovací hodině využijí převážně metody aktivizující, které mají za úkol přenést aktivitu a tvořivost z pedagoga na žáky.⁵⁷ V realitě by se měly projevit v častém kladení otázek na žáky a práci ve dvojicích.⁵⁸

4.3 Obsah literární výchovy

Počátek vyučovací hodiny bude zaměřen na motivaci žáků. Seznámí se s vizí, jak bude hodina probíhat, co se při ní dozví a co si vyzkouší. Začne se také základní a klíčovou otázkou pro celou vyučovací hodinu: *Co je to parodie? Je nutné k jejímu pochopení znát původní verzi?* Tento úvod by měl trvat maximálně 5 minut.

Následovat bude společné přečtení pohádky a žáci budou požádáni, aby stručně ústně shrnuli, o čem byla. Jedná se o jednu z metod vzájemného učení. Děti se tím pobídnou, aby hledaly hlavní myšlenky a upouštěly od těch méně významných. Dochází přitom k důležitým kognitivním pochodům jako vyhodnocování důležitých myšlenek, zhušťování informací a také nácvik ve vyjadřování.⁵⁹ Při této činnosti dojde k převyprávění příběhu, které je podle Hníka zařazeno mezi tvořivé interpretace. Po shrnutí budou žáci tázáni na jejich pocity z textu. Cílem je udělat průzkum třídy, jestli na ně komika užitá v pohádce měla vliv a zda žáci odhalí příčinu. Přečtení, shrnutí a kladení otázek je plánováno na 5 minut a bude probíhat formou frontální.

Otázky pedagoga:

- Líbila se vám tato pohádka?
- Proč se vám líbila nebo nelíbila?
- Přišla vám vtipná? Proč?

Jak již bylo výše zmíněno, jazykový styl textu je oproti klasické verzi i jejím literárním adaptacím nízký – je psán obecnou češtinou. Na druhou stranu zde lze objevit některé zachovalé pohádkové poetismy. Žáci budou tato slova či slovní spojení samostatně vyhledávat a hlásit je vyučujícímu. K poetickým výrazům patří: *bylo nebylo, za devatero hory, sedmihlasně, černý*

⁵⁷ MAŇÁK, Josef – ŠVEC, Vlastimil. *Výukové metody*. 1. vyd. Brno: Paido, 2003. ISBN 80-7315-039-5. s. 105.

⁵⁸ Schéma přípravy na vyučovací hodinu lze nalézt v příloze č. 1.

⁵⁹ LEŽÁKOVÁ, Daniela. *Vyučovací metody, techniky, strategie ve slohu a v literární výchově*. In: BÍNA, Daniel – NIKLESOVÁ, Eva. *Hledání nových cest v didaktice slohu a literární výchovy*. 1. vyd. České Budějovice: Pedagogická fakulta Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích, 2007. ISBN 978-80-7394-059-1. s. 23.

les.⁶⁰ Nabízí se pro žáky další otázka, ve kterých jiných pohádkách bychom mohli tato slova/číslovky nalézt. Za důležité považuji také porozumění těmto výrazům. Proto by se žáci měli pokusit některá slova vysvětlit a popřípadě uvést, o jakou se jedná expresivitu. Rozbor jazykové roviny pohádky je naplánován na 10 minut a opět se jedná o frontální organizaci třídy.

Při následujícím cvičení se změní forma výuky a žáci utvoří dvojice, ve kterých si připraví jednu tužku a papír. Činnost bude věnována charakteristice hlavních postav, tedy Karkulky a babičky. Hlavní hrdinka Červená Karkulka a její babička se od té původní velice liší. Úkol žáků se bude skládat ze dvou částí. V první dvojice vypíše v bodech základní charakteristické rysy Karkulky a babičky tak, jak je znali dříve z klasické pohádky. Ve druhé části úkolu budou v bodech vypsány charakteristiky postav z této nové parodované pohádky. Popis by neměl být dlouhý a ani v souvětích. Postačí přívlastky a krátké heslovité poznámky pro odůvodnění. Na konci aktivity vybraní žáci přečtou nahlas své popisy. Tato činnost je plánována na 10 minut. Pro představu charakteristiky z parodované verze je zde uveden příklad:

- Karkulka
 - odvážná, neohrožená, silná – nebojí se vlkodlaka
 - rozumná, vyspělá – varuje vlkodlaka před bolestmi břicha
 - hodná, milá – obstará babičce pomoc se štípáním dřeva
- babička
 - bezstarostná, veselá – směje se vlkodlakovi
 - trochu dětinská – dá mu sníst láhev i se zátkou
 - pracovitá – štípe dřevo

Poslední část se zaměřuje na napodobení autorského stylu. Jak již bylo výše zmíněno, v pohádce chybí postava myslivce, který v tradičně pojatém příběhu vše zachrání a uvede na pravou míru. Poslední úkol je věnován této postavě a kreativní tvůrčí činnosti dětí. Opět budou pracovat ve dvojicích a jejich posláním bude včlenit do vyprávění postavu myslivce.⁶¹ Zároveň ale nesmí narušit komický ráz vypravování a musí pokračovat ve stejném autorově humorném pojetí. Při této činnosti se sami žáci stanou aktivními tvůrci. Díky tomu budou moci

⁶⁰ LEDERBUCHOVÁ, Ladislava. *Čítanka. Příručka pro učitele pro základní školy a víceletá gymnázia*. 1. vyd. Plzeň: Fraus, 2004. ISBN 80-7238-324-8. s. 71.

⁶¹ *Tamtéž*.

poznat samotný proces psaní a také proces čtení textu po sobě. Hník tento postup označuje jako *přímé poznávání díla/textu*.⁶² Tím, že se žáci stanou autory, musí čelit různým reálným textovým problémům. Odpadne jim problém tematický (o čem psát), protože téma je již vymezeno v zadání úkolu. Poradit si budou muset s otázkou kompozice, tedy jak jednotlivé události (které musí vymyslet) uspořádat. Problémy vypravěčské, jazykové a stylové jsou již jasné, protože musí korespondovat s Mikulkovou pohádkou. Do tvorby by měli zahrnout zajímavé expresivně zabarvené výrazy, ale také poetismy a slovní spojení vhodná pro pohádky. Zároveň v rovině jazyka a stylu budou muset určit, které pasáže vypráví vypravěč, a ve kterých bude použita přímá řeč. Zvolí si i jak bude konkrétní postava promlouvat, či určit prostor (příběh se nemusí stále odehrávat u babiččiny chaloupky). Když se děti stanou spisovateli, musí řešit mnoho problémů, které nejsou jen izolované. Vše je nutné řešit komplexně jako celek. Vstup do role autora je podle Hníka užitečné, protože dítě získá zážitek z tvorby a ve výuce se s ním může dále pracovat. Kdo bude chtít, přečte svůj příběh nahlas celé třídě. Tvůrčí literární činnost by měla trvat přibližně 15 minut.⁶³

Další částí je srovnání Mikulka textu s tradiční lidovou pohádkou bratří Grimmů. Tato aktivita se uskuteční jen v případě, kdyby vznikla větší časová rezerva. Uspořádání by bylo frontální. K práci nebudou děti potřebovat další tištěný text, protože pohádka je dobře známá. Úkol nebude složitý, proto je cílem zapojit všechny žáky. Budou se střídat po lavicích a každý vymyslí a nahlas řekne jednu rozdílnost. Odlišnosti se nebudou moci opakovat, pokud by to někomu činilo problémy, může si vybrat někoho ze třídy, kdo mu napoví. Touto činností se splní další doporučená aktivita z tvořivé interpretace. Vyhrazený čas je 5-10 minut.

Na závěr hodiny budou žáci požádáni, aby na kousek papíru napsali hodnocení celé hodiny. Budou vybídnuti, aby se vyjádřili, jak se jim hodina líbila nebo nelíbila a která činnost jim přišla nejzajímavější.

⁶² HNÍK, Ondřej, *Didaktika literatury: výzvy oboru. Od textů umělecké povahy k didaktice estetickovýchovného oboru*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 2014. ISBN 978-80-246-2626-0. s. 81-82.

⁶³ *Tamtéž*, s. 65-66.

5. Reflexe výuky literární výchovy

V této poslední kapitole bude zhodnocení celé vyučovací hodiny, která se uskutečnila dne 7. 4. 2022 v 7. třídě na Základní škole Lenešice na základě výše navržené přípravy.

Výuka začala otázkou na žáky, jestli vědí, co znamená parodie. Třída na tuto otázku reagovala nepatrnými úsměvy a našel se jeden dobrovolník, který se přihlásil a správně odpověděl.

Následně jsme si společně přečetli text pohádky. Třída mě neznala a byla nesmělá, proto se nikdo na vybídnutí čtení nepřihlásil. Musela jsem tedy sama určit, kdo se čtením začne. Po prvním náhodně vybraném se již sami hlásili a prolomila se mezi námi pomyslná bariéra. Parodie vyvolala u několika dětí hlasitý smích a bylo poznat, že je text opravdu zaujal. Problém nenastal ani při shrnutí základních bodů příběhu, pokusili se o to úspěšně dobrovolně vyvolání žáci. Po vybídnutí našli pár pasáží, které je pobavily. Ve většině případů to byly zvláštní jazykové výrazy, které postavy užívaly.

Další částí byl rozbor jazykové roviny díla. Žáci obratně našli pohádkové poetismy a uvedli další příklady pohádek, ve kterých podobná slovní vyjádření již slyšeli. Menší problém se vyskytl u slov *pišišvor* a *proviant*, kdy se po nich chtělo jejich vysvětlení. Třída mlčela, měla nechápavé výrazy a někteří i zavrtěli hlavou. Po vysvětlení termínů následovalo i objasnění, co to je kladná a záporná expresivita. Hledání hanlivějších výrazů šlo dětem snadněji než kladně zabarvených. Nakonec jsme jednotlivá slova vyjmenovávali a třída hromadně odpovídala, zda patří do kladné či záporné expresivity.

Následovala činnost, při které měli ve dvojicích charakterizovat postavy pohádky. Chodila jsem okolo nich a kontrolovala či radila. Většina dvojic pochopila, co se po nich chce, a začaly okamžitě pracovat. Našli se ale i tací, kteří úkol potřebovali více vysvětlit a uvést příklad. Při uplynutí potřebného času jsme si nahlas některé popisy přečetli. Většina si byla velice podobná, ale projevíly se rozdílnosti ve slovních zásobách jednotlivých dvojic.

Poslední byla tvůrčí činnost, ve které měli zakomponovat do příběhu myslivce. Bylo nepopíratelně zjevné, že tato část hodiny děti bavila nejvíc. Nadšeně se ve dvojicích radili a sestavovali pokračování. Téměř všechny dvojice využívaly výrazy z obecné i hovorové češtiny, a tím dosáhly větší autentičnosti. Některé dokonce schválně zakomponovaly do příběhu

také pohádkové poetismy. Našly se dvě dvojice, které si nevěděly rady a potřebovaly trochu pomoci či napomenout, aby pracovaly. Na konci hodiny již měly všechny páry příběh dokončený. Kdo chtěl, podělil se o svůj příběh s celou třídou a přečetl ho nahlas. Téměř všichni žáci ostatní nadšeně poslouchali a o příběh se chtělo podělit celkem pět dvojic. V samém závěru hodiny byli ještě požádáni o zpětnou vazbu, kterou si měli zapsat pár větami do sešitu.

Celkově vyučovací hodinu spolu s vyučujícím pedagogem, který učí stabilně 7. třídu, hodnotíme velice kladně. Bylo zjevné, že zařazení textu do čítanek pro 7. třídu, je oprávněné. Třída byla velice pracovitá. Jejich pedagog na český jazyk je už od 6. třídy vede k tvůrčímu psaní, proto většině dětí nedělal poslední úkol problém a zdařil se. Největší nesnáze se vyskytovaly v oblasti rozboru jazyka ve vyhledávání expresivně zabarvených slov a určování jejich expresivity. Proto jsem musela přistoupit ke snadnější variantě, kdy jsem slova říkala a ostatní jen určovali zabarvení. Kromě tohoto jazykového rozboru si ale vedla třída velice dobře. Časově se vše stihlo akorát, na doplňující činnost již nezbyl čas. V jejich krátkých hodnocení se objevují kladné komentáře, že je hodina bavila a že si nejvíce užili poslední aktivitu. Po vyučování se pár žákyň trvale vyučujícího pedagoga zeptalo, jestli si mohou vzít sešity domů a příběh ještě víc rozepsat. Považuji to za další kladnou zpětnou vazbu.

Závěr

První část bakalářské práce se zaměřila na vysvětlení rozdílů mezi autorskou a lidovou pohádkou. Následně se zabývala genezí autorské pohádky a jejím vývojem až do současnosti. Ze současných spisovatelů autorských pohádek lze vyzdvihnout Ivana Binara s knihami *O Záhořovi, prasátku s kníry* (2016), *Kam se poděl Jeníček?* (2016) nebo *Sloneček Malej ve světě širém* (2019). Dalším autorem je Pavel Čech, který si své publikace ilustruje. Vydal například příběhy *O zahradě* (2012) či *Jirka a indiáni* (2020). Autorskými pohádkami se zabýval také Zdeněk Karel Slabý s díly *O mužíčkovi, který zastavil pražský orloj* (2015), *Nedopsaný příběh o Pohádkáři a Paní V.* (2020) nebo *Čarování na křižovatce* (2020).

Práce také mapuje tvorbu Aloise Mikulky a upozorňuje na jeho parodie na tradiční pohádky. Mimo jiné přepracoval také postavu Sněhurky v příbězích *O Sněhurce* (2001) či *Televizor pro Sněhurku*. Parodie užil také ve svých pohádkách *Šípková Růženka* (1974) a *O šípkové Růženě* (2003), pozměnil i další tradiční vyprávění jako *Perníková chaloupka* či *Popelka*.

Samotný rozbor jeho pohádky *O Červené Karkulce* přináší mnoho změn v příběhu i charakteristice postav. Pozornost je věnována rozdílům mezi klasickou a autorskou pohádkou. Velice zajímavá je jazyková rovina díla, která je pestrá, a jedná se o další prvek, jenž má za cíl dětského příjemce rozesmát.

Na tuto pohádku jsem připravila a následně zrealizovala jednu vyučovací hodinu literární výchovy v 7. třídě na Základní škole Lenešice. Další část práce se zabývá její reflexí. Hodinu lze hodnotit velice kladně, protože žáky příběh i samotné téma parodie velice zaujaly. Tvorba žáků byla zajímavá a uplatňovali svou fantazii. Jediný problém, který se vyskytl, byl s jazykovým rozborem díla. Příště by bylo vhodnější si na něj vynahradiť víc času a zabývat se jím podrobněji. V krátkých písemných reflexích, které mi poskytli, hodnotí výuku pozitivně a někteří projevíli zájem se tvůrčímu úkolu věnovat i doma ve volném čase, což hodnotím jako veliký pedagogický úspěch.

Výběr formy výuky ve dvojicích byl vhodný a organizačně nenáročný. Kladně také hodnotím užití vyučovacích metod, které žáky pobídly k tvořivosti. Největší úspěch měla poslední aktivita, při níž měli do příběhu včlenit postavu myslivce. Většinou se podařilo zachovat

autentický styl autora, tudíž zadání splnili. Není pochyb o tom, že zařazení Mikulkovy pohádky opravdu odpovídá 7. třídě, a i díky tomu se hodina podařila.

Seznam použité literatury

Primární literatura

MIKULKA, Alois. *Dvanáct usmívajících se ježibab*. 1. vyd. Brno: BLOK, 1974.

Sekundární literatura

BETTELHEIM, Bruno. *Za tajemstvím pohádek. Proč a jak je číst v dnešní době*. 1. vyd. Praha: Portál, 2017. ISBN 978-80-262-1172-3.

BÍNA, Daniel – NIKLESOVÁ, Eva. *Hledání nových cest v didaktice slohu a literární výchovy*. 1. vyd. České Budějovice: Pedagogická fakulta Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích, 2007. ISBN 978-80-7394-059-1.

BUBENÍČKOVÁ, Petra. *O smyslu nesmyslu. Nonsense a česká pohádka*. 1. vyd. Liberec: Nakladatelství Bor, 2016. ISBN 978-80-87607-65-7.

ČEŇKOVÁ, Jana a kol. *Vývoj literatury pro děti a mládež a její žánrové struktury: adaptace mýtů, pohádek a pověstí, autorská pohádka, poezie, próza a komiks pro děti a mládež*. 1. vyd. Praha: Portál, 2006. ISBN 80-7367-095-X.

ČERNOUŠEK, Michal. *Děti a svět pohádek*. 1. vyd. Praha: Albatros, 1990. ISBN 80-00-00060-1.

HNÍK, Ondřej. *Didaktika literatury: výzvy oboru. Od textů umělecké povahy k didaktice estetickovýchovného oboru*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 2014. ISBN 978-80-246-2626-0.

JANÁČKOVÁ, Blanka. *Přehled vývoje literatury pro děti a mládež*. 1. vyd. Ústí nad Labem: Univerzita J. E. Purkyně v Ústí nad Labem, 2009. ISBN 978-80-7414-146-1.

LEDERBUCHOVÁ, Ladislava. *Čítanka. Příručka pro učitele pro základní školy a víceletá gymnázia*. 1. vyd. Plzeň: Fraus, 2004. ISBN 80-7238-324-8.

MAŇÁK, Josef – ŠVEC, Vlastimil. *Výukové metody*. 1. vyd. Brno: Paido, 2003. ISBN 80-7315-039-5.

MAŇÁK, Josef. *Nárys didaktiky*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 1995. ISBN 80-210-1124-6.

MENCLOVÁ, Věra – VANĚK, Václav a kol. *Slovník českých spisovatelů*. 2. vyd. Praha: Libri, 2005. ISBN 80-7277-179-5.

MIKULKA, Alois. *Alois Mikulka*. 1. vyd. Brno: Nadace Universitas Masarykiana, 2001. ISBN 80-7204-205-X.

SIROVÁTKA, Oldřich. *Česká pohádka a pověst v lidové tradici a dětské literatuře*. 1. vyd. Brno: Ústav pro etnografii a folkloristiku AV ČR, 1998. ISBN 80-85010-06-2.

ŠMAHELOVÁ, Hana. *Návraty a proměny. Literární adaptace lidových pohádek*. 1. vyd. Praha: Albatros, 1989.

ŠUBRTOVÁ, Milena a kol. *Pohádkové příběhy v české literatuře pro děti a mládež 1990-2010*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2011. ISBN 978-80-210-5692-3.

URBANOVÁ, Svatava – ROSOVÁ, Milena. *Žánry, osobnosti a díla: (Historický vývoj žánrů české literatury pro mládež – antologie)*. 5. vyd. Ostrava: Ostravská univerzita – Filozofická fakulta, 2005. ISBN 80-7368-046-7.

URBANOVÁ, Svatava a kol. *Sedm klíčů k otevření literatury pro děti a mládež 90. let XX. století: reflexe české tvorby a recepce*. 1. vyd. Olomouc: Votobia, 2004. ISBN 80-7220-185-9.

VAŘEJKOVÁ, Věra. *Česká autorská pohádka*. 1. vyd. Brno: Cerm Akademické nakladatelství, 1998. ISBN 80-7204-092-8.

VYHLÍDAL, Zdeněk. *Klasická pohádka a skutečnost*. 1. vyd. Olomouc: Matice cyrilometodějská, 2004. ISBN: 80-7266-164_7.

Seznam příloh

Příloha A: Příprava na literární výchovu

Příloha A: Příprava na literární výchovu

ZŠ Lenešice, 2. stupeň			třída: 7.
škol. rok: 2021/22	předmět: literární výchova	vyuč. hodina: 1.	Učivo: O Červené Karkulce – parodovaná pohádka
den: 7.	měsíc: dubna	rok: 2022	Počet dětí: 27
cíle vzdělávací: žáci vysvětlí, co je to parodie; vyhledají její prvky v textu, stručně popíší děj příběhu, charakterizují postavy, vytvoří vlastní text			
cíle výchovné: žáci spolupracují ve dvojicích			

Časová orientace	Činnost	Pomůcky a organizace
8:00-8:05	Představení se žákům + motivace + vysvětlení parodie	
8:05-8:10	Přečtení pohádky + shrnutí + jak se jim text líbil <ul style="list-style-type: none"> • Vybraní žáci přečtou nahlas pohádku • Stručně shrnou, o čem byla – určí hlavní myšlenky textu • Líbila se vám pohádka? • Proč se vám líbila/nelíbila? • Přišla vám vtipná? Proč? 	Čítanka, frontální uspořádání třídy
8:10-8:20	Jazyková rovina pohádky <ul style="list-style-type: none"> • Žáci mají za úkol vyhledat pohádkové poetismy, spojení <ul style="list-style-type: none"> ○ Za devatero hory, sedmihlasně ○ Ve kterých jiných pohádkách lze tyto číslovky nalézt? • Vysvětlit některé významy • Popř. uvést expresivitu slov 	Čítanka, frontální uspořádání třídy
8:20-8:30	Charakteristika postav <ul style="list-style-type: none"> • Vypíší vlastnosti původní Karkulky a babičky • Vypíší vlastnosti parodované Karkulky a babičky • Popis nemá být dlouhý a v souvětích • Heslovité poznámky pro odůvodnění • Vybrané dvojice přečtou své charakteristiky nahlas před třídou 	Papír, tužka, čítanka, dvojice
8:30-8:45	Tvůrčí činnost <ul style="list-style-type: none"> • Včlenit do příběhu postavu myslivce • Musí zachovat autorský styl vypravování • Kdo bude chtít, může svůj příběh přečíst nahlas 	Papír, tužka, čítanka, dvojice

	<p>Srovnání textu Mikulky a tradiční verze – kdyby byla větší časová rezerva</p> <ul style="list-style-type: none">• Každý vymyslí a řekne nahlas jednu rozdílnost• Žáci se budou střídat po lavicích• Nesmí se odlišnosti opakovat	<p>Frontální uspořádání, žádné pomůcky</p>
--	---	--